

Кулаковська Тетяна Анатоліївна,
доктор економічних наук, професор, професор
кафедри економіки промисловості, Одеський
національний технологічний університет

Петкова Діна Федорівна,
здобувач третього рівня освіти спеціальності 051
«Економіка», Одеський національний
технологічний університет

Kulakovska Tetiana, Doctor of Science in Economics,
Professor, Department of Industrial Economics,
Odesa National University of Technology,
<https://orcid.org/0000-0002-3391-9617>

Petkova Dina,
Postgraduate, specialty 051 «Economics», Odesa
National University of Technology,
<https://orcid.org/0000-0002-0304-8355>

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ**
**ASSESSMENT OF THE IMPACT AND MANAGEMENT OF FINANCIAL RISKS ON FOOD INDUSTRY
ENTERPRISES**

Кулаковська Т.А., Петкова Д.Ф. Оцінка впливу та
управління фінансовими ризиками на
підприємствах харчової галузі. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*.
2024. Том 9. № 1. С. 414 – 418.

Kulakovska T., Petkova D. Assessment of the impact
and management of financial risks on food industry
enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics
and Technology*.
2024. Volume 9. № 1, pp. 414 – 418.

У статті розглянуто доцільність виявлення, оцінки та управління фінансовими ризиками на підприємствах харчової галузі. Сучасна економічна та політична ситуація в країні безпосередньо впливає на діяльність підприємств харчової галузі. Певні зміни в зовнішніх та внутрішніх факторах, що впливають на діяльність суб'єктів господарювання, спричиняють появу фінансових ризиків різних видів. Саме тому доцільним є виявлення наявних фінансових ризиків, оцінка їх впливу на фінансовий результат, а також управління такими ризиками з метою мінімізації втрат. Наведено особливості діяльності підприємств харчової галузі в умовах нестабільної економічної та політичної ситуації, серед яких наявність великої кількості дебіторської заборгованості; наявність довгострокових зобов'язань у валюті; наявність вагомої частки зобов'язань у структурі капіталу підприємств; високий рівень оборотних активів. Виділено низку показників, які доцільно оцінювати з метою виявлення фінансових ризиків. Для аналізу обрано підприємства з виробництва олії та тваринних жирів, виробництва м'яса та м'ясних продуктів, виробництва молочних продуктів як ключових галузей на ринку харчових продуктів. Це дозволило нам виокремити такі типи фінансових ризиків, що впливають на діяльність підприємств харчової галузі: ризик ліквідності, інвестиційний ризик, процентний ризик, кредитний ризик, валютний ризик. На основі проведеного дослідження виявлено проблеми у структурі фінансування та роботі з контрагентами, а також надано рекомендації з управління певними видами фінансових ризиків: додаткове фінансування власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку; скорочення величини поточних зобов'язань за рахунок покращення системи управління витрати та розподілу фінансових ресурсів; зменшення дебіторської заборгованості, вдосконалення системи управління доходами та перегляд фінансових відносин з контрагентами; пошук нових джерел фінансування за зниженими ставками; зменшення величини довгострокових кредитів у валюті. Сформувано висновки щодо доцільності подальшого вивчення питання управління фінансовими ризиками.

Ключові слова: фінансові ризики, методи оцінки впливу фінансових ризиків, управління фінансовими ризиками, фінансовий стан, інфляція, девальвація, середньозважена ставка за кредитами.

This article examines the feasibility of identifying, assessing, and managing financial risks in food industry enterprises. The country's current economic and political situation directly affects the activities of food industry enterprises. Specific changes in external and internal factors affecting the activities of business entities cause the emergence of various types of financial risks. That is why it is advisable to identify existing financial risks, assess their impact on financial results, and manage such risks to minimize losses. The features of the activities of food industry enterprises in an unstable economic and political situation are presented, including the presence of a large number of receivables, the presence of long-term liabilities in foreign currency, the presence of a relatively significant share of liabilities in the capital structure of enterprises; a high level of current assets. Accordingly, several indicators are presented for evaluating and identifying financial risks. For the analysis, enterprises producing oil and animal fats, meat and meat products, and dairy products were selected as key industries in the food market. This allowed us to identify the following types of financial risks that affect the activities of food industry enterprises: liquidity risk, investment risk, interest rate risk, credit risk, and currency risk. Based on the research, problems were identified in the financing structure and in working with counterparties. Recommendations were made for managing certain types of financial risks: additional financing of equity capital from retained earnings, reduction of current liabilities by improving the cost management system and distribution of financial resources, reduction of receivables, improvement of the revenue management system, and review of financial relations with counterparties; search for new sources of financing at reduced rates; reduction of the number of long-term loans in foreign currency. Conclusions were drawn on the feasibility of further studying the issue of financial risk management.

Keywords: financial risks, methods of assessing the impact of financial risks, financial risk management, financial condition, inflation, devaluation, weighted average lending rate.

Вступ

Нестабільна економічна та політична ситуація в країні чинить безпосередній вплив на фінансовий стан підприємств харчової галузі, враховуючи зміни у внутрішніх та зовнішніх чинниках діяльності останніх. Такі зміни передбачають появу фінансових ризиків. Питання виявлення, оцінки та управління

ними є ключовим для забезпечення ефективної роботи суб'єктів господарювання. Метою будь-яких суб'єктів господарювання завжди є забезпечення постійного добробуту власників підприємства на основі збільшення прибутку, підтримка стабільного фінансового стану, формування можливостей розвитку підприємства на основі підвищення рівня його ефективності та конкурентоспроможності, виконання соціальних функцій тощо. При досягненні цих цілей підприємств стикаються з проблемами виявлення, оцінки фінансових ризиків та управління ними.

Питанням оцінки впливу та управління фінансовими ризиками на підприємствах займалися такі вчені: А. Бланк [1], О. Зоріна [2], Н. Захарова [3], Т. Цвігун [4]. Враховуючи постійні зміни в ринковій економіці та нові горизонти для фінансової діяльності, питання управління фінансовими ризиками потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті

На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у розширеному аналізі системи управління фінансовими ризиками, визначенні основних етапів останньої та формуванні переліку дій з метою мінімізації впливу ризиків на діяльність підприємств. Метою статті є визначення методів оцінки впливу та управління фінансовими ризиками на підприємствах харчової галузі з урахуванням особливостей їх діяльності, що дозволяє виявити існуючі та потенційні загрози й обмежити їх вплив на фінансовий стан. Методи дослідження. Методологічною та інформаційною основою роботи є праці провідних учених, а також матеріали наукових фахових періодичних видань. У проведенні дослідження використовувалися методи оцінки впливу фінансових ризиків, теоретичного узагальнення, факторний аналіз тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління ризиками є невід'ємною частиною будь-якої системи управління підприємством, що значною мірою гарантує його безперервність роботи та ефективність. У працях багатьох вчених, таких як А. Бланк [1], О. Зоріна [2], Н. Захарова [3], Т. Цвігун [4], розглянуто сутність управління ризиками, його принципи та етапність. Але кожна галузь промисловості має свої певні особливості роботи, які можуть спричинити появи тих чи інших видів фінансових ризиків. Через це виникає потреба у вивченні цього питання в розрізі окремих галузей промисловості.

Що ж стосується виявлення фінансових ризиків, що впливають на діяльність підприємств харчової галузі, нами було проведено аналіз фінансового стану підприємств харчової галузі. Згідно з результатами, на сьогодні можна виділити такі особливості діяльності підприємств харчової галузі:

- наявність великої кількості дебіторської заборгованості, яка зазнає впливу з боку інфляції;
- наявність довгострокових зобов'язань у валюті, що може спричинити фінансові втрати залежно від рівня девальвації;
- наявність вагомої частки зобов'язань впливає на платоспроможність підприємства, впливаючи водночас на його інвестиційну привабливість;
- підвищення щорічної середньозваженої ставки за кредитами спричиняє підвищення витрат на оплату відсотків за кредитами для нових довгострокових кредитів;
- високий рівень оборотних активів, який спрямований на підвищення коефіцієнта покриття – як показника поточної ліквідності.

Рис. 1. Взаємозв'язок показників оцінки впливу фінансових ризиків та особливостей діяльності підприємств харчової галузі
Джерело: розроблено авторами.

Виявлені особливості дають змогу в подальшому обрати найбільш коректні показники оцінки впливу фінансових ризиків, виходячи з уже наявних методів оцінки та розробки нових показників. Взаємозв'язок між особливостями діяльності обраних підприємств та запропонованих нами показників представлений на рис. 1.

Саме такі показники, на наш погляд, є основними при визначенні впливу фінансових ризиків. Така методика дозволить більш детально оцінити вплив фінансових ризиків на діяльність підприємств.

Обрані показники спрямовані на оцінку ефективності внутрішньої діяльності підприємства (рис. 2), а також оцінку впливу зовнішніх чинників фінансових ризиків (рис. 3).

У таблиці 1 наведено розрахунки показників впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств харчової промисловості за 2022–2023 роки, а саме на ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат» –

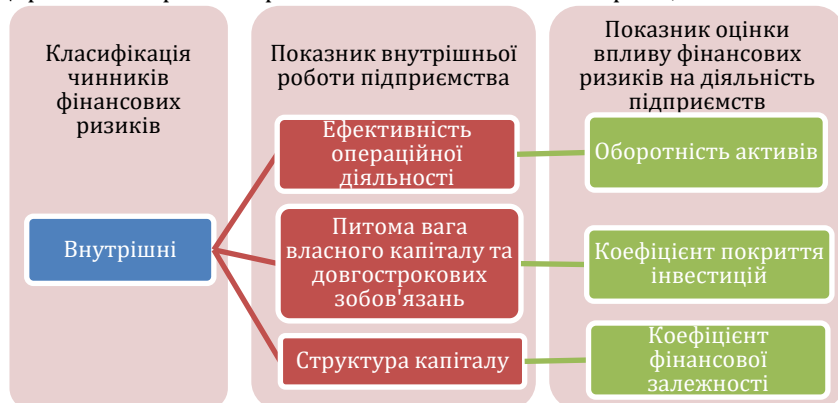

Рис. 2. Класифікація показників оцінки впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств, які характеризують вплив внутрішніх чинників. Джерело: розроблено авторами.

Рис. 3. Класифікація показників оцінки впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств, які характеризують вплив зовнішніх чинників. Джерело: розроблено авторами.

ключове підприємство галузі з виробництва м'яса та м'ясних продуктів [6], ТОВ «Яготинський маслозавод» – ключове підприємство з виробництва молочних продуктів [5] та Приватному підприємстві «Оліяр» – одне з ключових підприємств з виробництва олії та тваринних жирів [7].

Розрахунок та виявлення причин отримання таких результатів дозволить оцінити ймовірність появи фінансових ризиків та в подальшому розробити рекомендації щодо мінімізації таких ризиків. Показник фінансової залежності свідчить про залежність підприємства від позикових коштів. Чим нижчий показник фінансової залежності, тим меншою є заборгованість підприємства та вищою – фінансова стійкість [8].

Коефіцієнт покриття інвестицій визначає, наскільки підприємство має змогу повернути інвестиції за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань [9]. Для підприємств харчової галузі критичне значення 0,75.

Оборотність активів є ключовим показником фундаментального аналізу, який відображає ефективність використання активів

підприємства для генерації виручки. Цей коефіцієнт показує, скільки разів за певний період (зазвичай рік) обертаються активи компанії, скільки одиниць виручки припадає на кожну одиницю активів. Зростання цього показника свідчить про підвищення ефективності використання ресурсів підприємства [10].

Таблиця 1. Розрахунок впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств харчової галузі

Показник	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»		ТОВ «Яготинський маслозавод»		Приватне підприємство «Оліяр»	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Коефіцієнт фінансової залежності	2,93	2,94	2,96	2,30	2,30	1,66
Коефіцієнт покриття інвестицій	0,66	0,59	0,70	0,96	1,08	2,18
Оборотність активів	1,76	1,83	1,84	2,24	1,17	1,13
Показник впливу інфляції на рівень дебіторської заборгованості, тис. грн	-4899,65	-6125,72	-4121,51	-4336,48	-9887,02	-11040,03
Показник впливу рівня девальвації на витрати за кредитами у валюті, тис. грн		233,571				481,512
Показник впливу середньозваженої ставки на величину витрат за кредитами, тис. грн						-11217,49

Джерело: розроблено авторами на основі [5, 6, 7].

Показник впливу інфляції на рівень дебіторської заборгованості характеризує величину фінансових втрат або доходів залежно від рівня інфляції. Показник впливу рівня девальвації на витрати за кредитами у валюті характеризує рівень фінансових втрат або доходів залежно від рівня девальвації в країні. Показник впливу середньозваженої ставки за кредитами на величину витрат за кредитами характеризує рівень фінансових втрат або доходів залежно від величини середньозваженої ставки за кредитами.

У таблиці 2 наведено результати оцінки впливу фінансових ризиків та рекомендації щодо мінімізації впливу ризиків.

Таблиця 2. Аналіз отриманих результатів згідно розробленої методики

№	Показник	Вид фінансового ризику, який відображається	Підприємство, що зазнало найгірший результат	Причини появи окремого виду фінансових ризиків	Рекомендації щодо мінімізації впливу ризиків
1	Коефіцієнт фінансової залежності	Ризик ліквідності	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	У структурі капіталу підприємства більше переважає позиковий капітал, ніж власний	Додаткове фінансування власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку
2	Коефіцієнт покриття інвестицій	Інвестиційний ризик	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	Основна причина – наявність великої кількості поточних зобов'язань	Скорочення величини поточних зобов'язань за рахунок покращення системи управління витрати та розподілу фінансових ресурсів
3	Оборотність активів	Операційний ризик	ПП «Оліяр»	Спричинено низькою оборотністю активів	Підвищення оборотності активів за рахунок зменшення дебіторської заборгованості та покращення системи збуту
4	Показник впливу інфляції на рівень дебіторської заборгованості, тис. грн	Кредитний ризик	ПП «Оліяр»	Наявність вагомої величини дебіторської заборгованості	Зменшення дебіторської заборгованості, удосконалення системи управління доходами та перегляд фінансових відносин з контрагентами
5	Показник впливу рівня девальвації на витрати за кредитами у валюті, тис. грн	Валютний ризик	ПП «Оліяр»	Наявність довгострокових кредитів у валюті	Враховуючи нестабільну ситуацію з девальвацією гривні, менш ризиковим є наявність довгострокових кредитів у національній валюті
6	Показник впливу середньозваженої ставки на величину витрат за кредитами, тис. грн	Процентний ризик	ПП «Оліяр»	Отримання нових довгострокових кредитів за підвищеними ставками	Більш ефективна оцінка доцільності отримання нових кредитів, пошук нових джерел фінансування за зниженими ставками

Джерело: розроблено авторами.

Отримані результати свідчать про наявність фінансових ризиків на підприємствах харчової галузі. Найбільша ймовірність настання фінансових ризиків на підприємстві ПП «Оліяр». Це насамперед – ризик ліквідності, операційний, кредитний, валютний та процентний ризик. Основними причинами є: значна питома вага дебіторської заборгованості в структурі оборотних коштів, наявність довгострокових зобов'язань у валюті, а також нових довгострокових кредитів за підвищеними процентними ставками. Управління ризиками та їх контроль забезпечують більш стабільну роботу підприємств та застерігає від непередбачених втрат.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сучасна економічна та політична ситуація має значний вплив на діяльність підприємств харчової галузі. Постійне зростання інфляції, ставки за кредитами, рівня девальвації, певні обмеження в транспортній системі та загалом зниження платоспроможності населення впливає на фінансовий стан підприємств. Саме тому доцільним є виявлення наявних фінансових ризиків, оцінка їх впливу, а також управління такими ризиками з метою мінімізації їх впливу. Ми проаналізували фінансові показники підприємств трьох основних галузей харчової промисловості – виробництво олії та тваринних жирів, виробництво м'яса та м'ясних продуктів, виробництво молочних продуктів. На основі цього виявили та визначили особливості діяльності таких підприємств в умовах нестабільної економічної та політичної ситуації. Це дозволяє нам виділити такі типи фінансових ризиків, що впливають на діяльність підприємств харчової галузі: ризик ліквідності; операційний ризик; інвестиційний ризик; процентний ризик; кредитний ризик; валютний ризик.

Водночас наведена та розроблена низка показників, які дозволяють оцінити вплив таких ризиків на діяльність підприємств харчової галузі. Згідно з проведеним дослідженням, визначено вплив фінансових ризиків, розглянуто причини таких результатів, а також надано рекомендації з управління певними видами фінансових ризиків, серед яких: додаткове фінансування власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку; скорочення величини поточних зобов'язань за рахунок покращення системи управління витрати та розподілу фінансових ресурсів; зменшення дебіторської заборгованості, удосконалення системи управління доходами та перегляд фінансових відносин з контрагентами; пошук нових джерел фінансування за зниженими ставками та зменшення величини довгострокових кредитів у валюті.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на адаптацію системи управління фінансовими ризиками (у тому числі методів оцінки та управління ними) до особливостей діяльності окремих галузей промисловості.

Література

1. Бланк І. А. Управління фінансовими ризиками. Київ: Ніка-Центр, 2006. 600 с.
2. Зоріна О. А. Методи аналізу фінансових ризиків. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2011. №2. С. 221-229. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4746/1/21.pdf>.
3. Захарова Н.Ю. Управління ризиками на підприємстві: сутність, підходи та методи. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 203-209. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001393065>.
4. Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23%282%29_4.
5. Офіційний сайт ТОВ «Яготинський маслозавод». URL: <https://milkalliance.com.ua/company/enterprises/yagotinskij-maslozavod/>.
6. Офіційний сайт ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат». URL: <https://corp.globino.ua/company/globinskij-myasokombinat>.
7. Офіційний сайт ПП «Оліяр». URL: <https://oliyar.com.ua/>.
8. Franco Modigliani, Merton Miller. The Cost of Capital, Corporation Finance, and the Theory of Investment. *The American Economic Review*. Vol. 48. No. 3. 1958. Pp. 261-297. URL: <https://www.jstor.org/stable/1809766>.
9. Brigham E. F., Gapenski L. C. Financial Management: Theory and Practice. Fifth Ed. Chicago: Dryden Press, 1988. 644 p
10. Ткачук Н.В. Аналіз фінансової діяльності підприємств: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. Електронне видання. 2023. 114 с.
11. Замлинський В. А. Фінансово-економічні показники ефективності інвестиційних процесів на підприємстві. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2014, Том 16, № 2. С. 12-18.

References

1. Blank, I. A. (2006). Upravlinnia finansovymu ryzykamy [Management of financial risks]. Kyiv: Nika-Tsentr. 600 p.
2. Zorina, O. A. (2011). Metody analizu finansovykh ryzykiv [Methods of financial risk analysis]. *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, No. 2, pp. 221-229. Available at: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4746/1/21.pdf>
3. Zakharova, N. Yu. (2023). Upravlinnia ryzykamy na pidpriemstvi: sutnist, pidkhody ta metody [Risk management in enterprises: essence, approaches, and methods]. *Biznes Inform*, No. 1, pp. 203-209. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001393065>
4. Tsvihun, T. V. (2017). Mekhanizm upravlinnia ryzykamy v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Mechanism of risk management in the enterprise management system]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment»*, issue 23, Pt. 2, pp. 9-13. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23%282%29_4.
5. Ofitsiyniy sait TOV «Yahotynskiy maslozavod» [Official website of LLC Yahotyn Butter Plant]. <https://milkalliance.com.ua/company/enterprises/yagotinskij-maslozavod/>.
6. Ofitsiyniy sait TOV «Hlobynskiy miasokombinat» [Official website of LLC Globino Meat Processing Plant]. <https://corp.globino.ua/company/globinskij-myasokombinat>.
7. Ofitsiyniy sait PP «Oliyar» [Official website of PE Oliyiar]. <https://oliyar.com.ua/>.
8. Modigliani, F., & Miller, M. (1958). The cost of capital, corporation finance, and the theory of investment. *The American Economic Review*, Vol. 48. No. 3. 1958. pp 261-297. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1809766>.
9. Brigham, E. F., & Gapenski, L. C. (1988). *Financial management: Theory and practice* (5th ed.). Chicago: Dryden Press. 644 p.
10. Tkachuk, N. V. (2023). Analiz finansovoi diialnosti pidpriemstv: konspekt lektsii [Analysis of financial activity of enterprises: Lecture notes]. Lutsk: Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Elektronne vydannia. 114 p.
11. Zamlynskiy, V. A. (2014). Finansovo-ekonomichni pokaznyky efektyvnosti investytsiynykh protsesiv na pidpriemstvi [Financial and economic indicators of investment process efficiency in enterprises]. *Ekonomichniy analiz: zbirnyk naukovykh prats*, Vol. 16., no. 2, pp. 12-18.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2024 р.